

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING BILISH JARAYONINI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA KORREKSION ISHLAR

Embergenova Gavhar Karimbaevna

Nukus shahar 19-sonli maktab psixologi

Tel: 97-789-88-19

Mnajatdinova Toxtagul Jenisvaevna

Nukus shahar 55-maktab psixologi

Tel: 99317-58-59

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilish jarayonlarini rivojlantirish bo'yicha korreksion ishlarning pedagogik va psixologik asoslari yoritilgan. Idrok, diqqat, xotira, tafakkur va tasavvur kabi bilish jarayonlarining o'zaro bog'liqligi hamda ularni rivojlantirishda qo'llaniladigan korreksion metodlar tahlil qilingan. Shuningdek, o'quvchilarda uchraydigan bilish faoliyati bilan bog'liq muammolarni bartaraf etish yo'llari, individual yondashuvning ahamiyati va o'yin texnologiyalaridan foydalanish masalalari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim jarayonida korreksion ishlarni samarali tashkil etish o'quvchilarning intellektual rivojlanishini sezilarli darajada oshirishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, bilish jarayonlari, korreksion ishlar, diqqat, xotira, tafakkur, idrok, tasavvur, pedagogik texnologiyalar, individual yondashuv, o'yin faoliyati, psixologik rivojlanish.

Boshlang'ich sinf davri bolaning aqliy rivojlanishida eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Aynan shu davrda bilish jarayonlari — idrok, xotira, tafakkur, diqqat va tasavvur — faol shakllanadi hamda keyingi ta'lim jarayonlari uchun poydevor yaratadi. Biroq barcha bolalar bu jarayonlarni bir xil tezlikda va bir xil darajada rivojlantira olmaydi. Ayrim o'quvchilarda diqqatning sustligi, xotiraning zaifligi, fikrlashning sekinligi yoki idrokning yetarli darajada shakllanmaganligi kuzatilishi mumkin. Shunday holatlarda korreksion ishlar muhim ahamiyat kasb etadi. Korreksion ishlar deganda, o'quvchilarning bilish jarayonlaridagi kamchiliklarni bartaraf etish, ularni rivojlantirish va ta'lim jarayoniga muvaffaqiyatli moslashtirishga qaratilgan maxsus pedagogik va psixologik faoliyat tushuniladi. Bu ishlar nafaqat muammolarni tuzatishga, balki bolaning umumiy intellektual salohiyatini oshirishga ham xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida bilish jarayonini rivojlantirish jarayoni kompleks yondashuvni talab etadi. Chunki har bir bilish jarayoni o'zaro bog'liq holda ishlaydi. Masalan, diqqatning sustligi xotira samaradorligini kamaytiradi, xotira

zaifligi esa tafakkur rivojiga to'sqinlik qiladi. Shu sababli korreksion ishlar tizimli va izchil tashkil etilishi lozim.

Avvalo, idrok jarayonini rivojlantirishga e'tibor qaratiladi. Idrok bolaning atrof-muhitni to'liq va aniq qabul qilish qobiliyatidir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida idrokni rivojlantirish uchun ko'rgazmali vositalardan keng foydalanish muhim. Rasmlar, predmetlar, modellar va interaktiv materiallar orqali bolalarda sezgi organlari faollashtiriladi. Masalan, matematikada geometrik shakllarni faqat nomini aytish emas, balki ularni ko'rish, ushlash va solishtirish orqali idrokni mustahkamlash mumkin. Diqqatni rivojlantirish korreksion ishlarning eng asosiy yo'nalishlaridan biridir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari ko'pincha ixtiyorsiz diqqatga tayanadilar, ya'ni ularning e'tibori tez chalg'iydi. Shuning uchun ularda ixtiyoriy diqqatni shakllantirish muhim hisoblanadi. Buning uchun maxsus mashqlar, o'yinlar va topshiriqlardan foydalaniladi. Masalan, "farqni top", "ortiqcha narsani aniqlash", "ketma-ketlikni eslab qolish" kabi mashqlar diqqatni mustahkamlashga yordam beradi.

Xotirani rivojlantirish ham korreksion ishlarning muhim qismidir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ko'proq ko'rgazmali va emotsional xotira ustun bo'ladi. Shu sababli o'quv materiallarini obrazli, qiziqarli va hayotiy misollar bilan berish samarali hisoblanadi. She'rlarni yodlash, hikoyalarni qayta hikoya qilish, rasm asosida matn tuzish kabi mashqlar xotirani mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Bundan tashqari, takrorlash jarayonini to'g'ri tashkil etish ham muhimdir, chunki xotira takrorlash orqali mustahkamlanadi. Tafakkurni rivojlantirish korreksion ishlarning markaziy yo'nalishi hisoblanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tafakkur ko'proq konkret-obrazli bo'ladi. Ular mavhum tushunchalarni to'liq anglashda qiyinchilikka duch kelishlari mumkin. Shuning uchun o'qituvchi o'quvchilarga real hayot bilan bog'liq misollar, amaliy topshiriqlar va muammoli vaziyatlar berishi lozim. Masalan, matematik masalalarni hayotiy vaziyatlar bilan bog'lash yoki tabiatshunoslik darslarida tajribalar o'tkazish tafakkurni rivojlantiradi [2].

Tasavvur jarayonini rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Tasavvur bolaning ijodiy fikrlashini shakllantiradi. Rasm chizish, hikoya tuzish, ertaklarni davom ettirish kabi faoliyatlar tasavvurni rivojlantirishga yordam beradi. Ayniqsa, ijodiy o'yinlar bolalarda mustaqil fikrlash va yangilik yaratish qobiliyatini oshiradi. Korreksion ishlarni tashkil etishda individual yondashuv muhim o'rin tutadi. Har bir bola o'ziga xos psixologik xususiyatlarga ega bo'lib, ularning rivojlanish darajasi ham turlicha bo'ladi. Shuning uchun o'qituvchi har bir o'quvchining imkoniyatlarini hisobga olgan holda topshiriqlarni moslashtirishi lozim. Kuchli o'quvchilar uchun murakkabroq, zaifroq o'quvchilar uchun esa soddaroq vazifalar berilishi samarali natija beradi. Shuningdek, korreksion ishlar jarayonida o'yin texnologiyalaridan foydalanish katta ahamiyatga ega. O'yinlar bolalarning motivatsiyasini oshiradi, ularni faol ishtirok etishga undaydi va bilish jarayonlarini tabiiy ravishda rivojlantiradi.

Didaktik o'yinlar, rolli o'yinlar va interaktiv mashg'ulotlar o'quv jarayonini qiziqarli va samarali qiladi.

Psixologik qo'llab-quvvatlash ham korreksion ishlarning ajralmas qismi hisoblanadi. Ba'zi o'quvchilarda o'ziga ishonchsizlik yoki o'qishga nisbatan salbiy munosabat shakllangan bo'lishi mumkin. Bunday holatlarda o'qituvchi va psixolog tomonidan ijobiy motivatsiya berish, rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash muhimdir. Bu bolalarning o'z kuchiga ishonchini oshiradi va bilish jarayonlarini faollashtiradi. Oila bilan hamkorlik ham korreksion ishlarning samaradorligini oshiradi. Ota-onalar uy sharoitida bolalar bilan qo'shimcha mashg'ulotlar o'tkazishi, kitob o'qish odatini shakllantirishi va rivojlantiruvchi o'yinlarga jalb qilishi lozim. Oila va maktab hamkorligi bolaning rivojlanish jarayonini yanada tezlashtiradi. Ota-onalar uy sharoitida bolalar bilan muntazam ravishda qo'shimcha mashg'ulotlar o'tkazishi lozim. Bu mashg'ulotlar majburlovchi emas, balki qiziqarli va o'yin shaklida tashkil etilishi kerak. Masalan, birgalikda kitob o'qish, o'qilgan hikoya haqida suhbatlashish, rasm chizish, so'z o'yinlari va mantiqiy topshiriqlar bajarish bolaning bilish jarayonlarini rivojlantiradi. Oila va maktab hamkorligi tizimli yo'lga qo'yilganda, korreksion ishlar natijasi sezilarli darajada yaxshilanadi. O'qituvchi va ota-ona bir maqsad sari harakat qilsa, ya'ni bolaning har tomonlama rivojlanishini qo'llab-quvvatlasa, o'quvchida ijobiy o'zgarishlar tezroq yuz beradi. Bunday hamkorlik nafaqat bilish jarayonlarini, balki bolaning umumiy shaxsiy rivojlanishini ham mustahkamlaydi [4].

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilish jarayonlarini rivojlantirish bo'yicha korreksion ishlar ta'lim sifatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Idrok, diqqat, xotira, tafakkur va tasavvur kabi jarayonlarni rivojlantirish orqali bolaning intellektual salohiyati shakllanadi. Bu esa uning keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyatli o'qishiga zamin yaratadi. Korreksion ishlar tizimli, individual va ijodiy yondashuv asosida tashkil etilgandagina kutilgan natijaga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – Москва: Смысл, 2020. – 352 с.
2. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения. – Москва: Педагогика, 2018. – 240 с.
3. Пиаже Ж. Психология интеллекта. – Санкт-Петербург: Питер, 2021. – 192 с.
4. Божович Л. И. Личность и её формирование в детском возрасте. – Москва: Просвещение, 2017. – 398 с.